

Brielse Mare jg. 4, nr. 2, oktober 1994

Brielse Mare

Jaargang 4, nr. 2

Oktober 1994

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

COLOFON

De Brielse Mare is een uitgave van
De Vereniging Vrienden van het Trompmuseum
te Brielle en verschijnt tweemaal per jaar.
Leden van de vereniging ontvangen dit
tijdschrift automatisch. ISSN:0927-8478

Correspondentie-adres van de vereniging:
Maarland NZ 48, Brielle.
Postrekening Vereniging Vrienden van het
Trompmuseum 208792; minimumcontributie
f 15.-- per jaar.
Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij het
correspondentie-adres.

Secretariaat Brielse Mare-redactie:
mw.M.S.Zoetemeijer
Voorstraat 162
3231 BL Brielle.
Bijdragen voor het volgende tijdschrift
kunnen worden ingestuurd naar het redactie-
secretariaat.

Redactieleden:
M. Albers, I. de Baan, W. de Baan,
C. Glaudemans, L. Hordijk, J. Kolling,
I. Kuyper en M. Zoetemeijer.

Ontwerp omslag: J. Kolling

Foto's: R.G.Meyer

Drukkerij: De Welplaat, Spijkenisse

Brielse Mare jg. 4, nr. 2, oktober 1994

Brielse Mare

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

INHOUD

A. v.d. Vlucht Financieel Jaaroverzicht 1993 van de Vereniging 'Vrienden van het Trompmuseum'	3
F. van Hoorn Publicatie: 'Het Merulaweeshuis te Brielle'	5
Drs. J.A.Brugman Cursusaanbod Project Geschiedbeoefening Zuid-Holland	7
Dr. A.Johannes De Lutherse kerk te Brielle	9
W. en I. de Baan Brielse Gevelstenen	24
L.W. Hordijk De zetel en het wapen van het ambacht St. Annapolder en het Schapengors	26
M.S. Zoetemeijer Kronieken 1913 en 1943	36

A. van der Vlucht
(Penningmeester 'Vrienden')

FINANCIEEL JAAROVERZICHT 1993 VAN DE VERENIGING 'VRIENDEN VAN HET TROMPMUSEUM'

Zoals gebruikelijk nemen wij in het najaarsnummer het financieel verslag van het vorige jaar op.

Baten

In kas (Kas, bank, giro en spaar- rekening)		f.	8485.95
Contributies	1992	-.	75.--
	1993	-.	780.--
	1994	-.	4162.50
Losse verkopen Mare		-.	97.50
Giften		-.	2500.--
Bestemmingsgift		-.	2000.--
Excursie		-.	577.50
Rente		-.	<u>269.44</u>
		f.	18947.89

Lasten

Aankopen		f.	7875.--
Brielse Mare 1993-1		-.	1450.25
Bijeenkomsten en representatie		-.	300.10
Excursie		-.	700.--
Verenigingskosten (kluishuur, telefoon, porti, Kamer van Koophandel enz.)		-.	198.40
In kas (kas, bank, giro en spaar- rekening)		-.	8424.14
		f.	<u>18947.89</u>

Toelichting:

Giften:

Er werd een bedrag van f. 2500.-- ontvangen van de 'Stichting Regionaal Belang Voorne'.

4

Bestemmingsgift:

Er werd f.2000.-- ontvangen bestemd voor audio-visuele apparatuur voor het Trompmuseum.

Aankopen:

Portret van burgemeester van Alderwereldt	f. 875.--
Kussenvertrek (\pm 1780) afkomstig van bovengenoemde	-. 3000.--
Drie portretten van leden van de familie van Alderwereldt	-. 1500.--
Bijdrage in de aankoop van een Briels wapenglas	-. 2500.--

De Mare 1993-2 werd in 1994 betaald.

F. van Hoorn
(Secretaris Stichting Streekhistorie Voorne-Putten en Rozenburg)

In de Publikatiereeks van de Stichting Streekhistorie Voorne-Putten en Rozenburg, begonnen in 1992, verscheen in juni van dit jaar als deel 5 Peter Don's "Het Merulaweeshuis te Brielle".

Hiermee is een begin gemaakt met wat (als reeks binnen de reeks) zou kunnen uitgroeien tot een welkome aanvulling op Don's nu al als standaardwerk geldende deel "Voorne-Putten" in de serie De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Gold daarbij een zo stringente beperking voor wat betreft de omvang, dat voor een voornamelijk exemplarische opzet werd gekozen, in de nu voorliggende monografie kon de auteur zich vrijwel onbeperkt uitleven.

Aan de orde komt de stichting van het weeshuis met een beknopte levensbeschrijving van de stichter en naamgever. Uitgebreid wordt ingegaan op de diverse fasen in de bouwgeschiedenis, de restauraties en de ontwikkeling van denkbepelden daarover. Interieur en exterieur worden uitvoerig beschreven. Hier is de auteur duidelijk op eigen terrein. De vele foto's van fotograaf Dukker en een enkele tekening maken veel duidelijk waar de beschrijving wellicht al te technisch wordt.

Voor wat de geschiedenis van de weeshuispraktijk betreft beperkt Don zich tot het verhaal van Mevrouw C.M. Grimbergh (Inwoonster van 1902 tot 1917), een verhaal dat overigens uitstekend wordt verduidelijkt met een plattegrond van de beide verdiepingen (tekeningen van Ben Kooij). Een uitgebreider geschiedenis, gebaseerd op het archief van het Merulaweeshuis, moet men in dit boek niet verwachten.

Ook de huidige gebruiker van het gebouw, het ingenieursbureau NeiPro bv., komt in het boekje aan bod en verdient een extra vermelding in verband met de uitvoering ervan. De frontpagina, ontworpen

door Roelof Koebrugge en gedrukt bij Waanders, legt een duidelijke band met het boek "Voorne-Putten" waarvan de stofomslag van dezelfde ontwerper is. Straks een 'collectors's item': het boek en de monografieën. Deze verzorging, afwijkend van de normale binnen de Publikatiereeks, was zonder de prijs aanzienlijk te verhogen, mogelijk dankzij sponsoring door de fa. NeiPro bv. Nu is het 56 pagina's tellende boekje voor f 15.-- te koop bij Boekhandel van Maerlant, de Brielse VVV en het gemeentearchief in de Provoost. Op het streekarchivariaat aan de Rik is het bovendien voor donateurs van de Stichting Streekhistorie VPR verkrijgbaar voor f. 12.50. Op het laatste adres en bij het secretariaat van de stichting zijn ook de eerdere deeltjes verkrijgbaar t.w.

1. Joh. van Toledo - Grepen uit de geschiedenis van Zuidland
2. H. v.d. Graaf - Het vliegveld te Oostvoorne
3. F. v. Hoorn - Geervliet, 'stedeke in Putten'
4. J. de Baan - JdB, een verzameling publikaties uit 'Spijkenisse'

Voor deze boekjes bestaat een constante belangstelling. Duidelijk bewijs dat ze voorzien in een behoefte aan meer dan alleen maar 'foto's kijken'. Wie inlichtingen wil over verdere activiteiten van de Stichting Streekhistorie Voorne-Putten en Rozenburg kan zich wenden tot het secretariaat: Bernisseweg 13, 3211 AB Geervliet, tel. (01887) 1597

Drs. J.A. Brugman (projectleider geschiedbeoefening)

BERICHT

Cursusaanbod Project Geschiedbeoefening Zuid-Holland

In het voorjaar van 1994 zijn door het Project Geschiedbeoefening voor de eerste keer cursussen georganiseerd. De cursussen van het voorjaar worden komend najaar en winter wederom aangeboden. Verder staan er nieuwe cursussen op het programma, waaronder basiscursussen historisch onderzoek en een speciale cyclus rond de tweede wereldoorlog.

Hier volgt een (summier) overzicht van de verschillende cursussen:

Historisch onderzoek, 12 lessen, Den Haag, aanvang: oktober 1994, fl.100.--

Op zoek naar verborgen schatten. Methoden van lokaal en regionaal historisch onderzoek, 5 lessen, Alphen aan den Rijn, aanvang: januari 1995, fl. 75.--

Bronnen in het Rijksarchief, 5 lessen, Den Haag, aanvang: november 1994, fl. 75.--

Registratie en documentatie, 4 lessen, Den Haag, aanvang: oktober 1994, fl. 60.--

Onderzoek doen naar de Tweede Wereldoorlog, 3 lessen, aanvang: oktober 1994, fl. 45.--

Schrijven van een historisch artikel, 5 lessen, aanvang: januari 1995, fl 140.--

Voor meer informatie en aanmelding kunt U contact opnemen met Jan Brugman. U kunt ook het (gratis)

8

Cursusoverzicht 1994/95 Geschiedbeoefening Zuid-Holland aanvragen. Dit cursusoverzicht geeft informatie over het cursusaanbod van het project Geschiedbeoefening en bevat aankondigingen van cursussen waarvan de organisatie in handen is van andere instellingen en verenigingen.

Het Project Geschiedbeoefing Zuid-Holland is gehuisvest bij de Federatie van Musea in Zuid-Holland.

Postadres:

Federatie van Musea in Zuidholland
t.a.v. Jan Brugman
Postbus 448
2501 CK Den Haag
tel. 070-3624121

Bezoekadres:

Nobelstraat 1e Den Haag.

Dr. A. Johannes (Luthers predikant)

DE LUTHERSE KERK TE BRIELLE.

De Lutherse gemeente Brielle-Hellevoetsluis met achtereenvolgens twaalf predikanten 1828-1886.

Brielle moet Lutheranen binnen haar veste hebben gehad, voordat de watergeuzen in 1572 deze stad voor de Prins van Oranje veroverden.

Dit is aannemelijk, omdat er in 1563 sprake is van een 'Brylensis confessio', opgesteld door niemand minder dan Johannes Ligarius, die in de Lutherse kerkgeschiedenis van de Nederlanden naam gemaakt heeft als predikant van Antwerpen en Woerden en ook als raadgever van Amsterdam.

Afkomstig uit Oost-Friesland, was hij in het pril- le bestaan van 1566-1567 der Antwerpse gemeente één van de zes predikanten.

Als zodanig zal hij meegewerkt hebben aan de Antwerpse confessie en agenda, die toen werden opgesteld.

Na samen met andere Antwerpse, Lutherse vluchtelingen onderkomen in Woerden te hebben gevonden (1567 - 1568) (1), maar vervolgens naar zijn geboorteland Oost-Friesland te zijn uitgeweken, kwam hij in 1586 voor langer als predikant te Woerden, om daar belangrijk werk te verrichten voor de organisatie van de gemeente, onder andere door het vervaardigen van een Ordonnantie, het samenstellen van het Woerdense Gezangboek en het schrijven van een klein catechisatie-boekje 'Corpus Doctrinae' (tot 1779 aanhangsel in het Amsterdamse gezangboek). (2)

Het leven van deze felle, strijdbare Lutheraan is getekend door ontslagen en verbanningen.

In 1591 uitgewezen uit Woerden, vertrokken naar Emden en aldaar predikant van de Lutherse gemeente

geworden, werd hij aldaar in 1595 ook uitgebannen. Hij stierf in 1596 te Norden, waar hij zijn loopbaan begonnen was (afgezet in 1564). (3) Welnu, in die eerste 'Nordense periode' moet hij contact hebben gehad met Lutheranen in Brielle.

De 'Brylensis confessio' een raadsel...

In de levensbeschrijving van Ligarius, geschreven door H. Garrelts, wordt melding gemaakt van 's mans optreden in de Co-etus (dit is convent) van Oost-Friese predikanten op 12 juli 1563. Van zijn hand waren de theses, die dienst moesten doen voor het debat over het Heilig Avondmaal, bij uitstek het strijdpunt tussen Lutheranen en Calvinisten.

Hij merkte op, dat deze stellingen -hoewel niet gelijkluidend- grote overeenkomst vertoonden met de kort tevoren door hem opgestelde 'Brylensis confessio'.

Garrelts weet niet goed raad met deze Latijnse aanduiding, hoewel geen stad eerder in aanmerking komt dan ons Brielle aan de Maas.

'Irgendwelche Spuren von einer Confessio Brylensis finden sich dort jedoch nicht'. (4)

Blijkbaar hebben onze Nederlandse Lutherse kerkhistorici dezelfde aarzeling gevoeld, hoewel Loosjes in zijn 'Naamlijst' bij Ligarius diens contact met Den Briel aanstipt.

Dr. A.A. van Schelven heeft zich wel gewaagd aan een artikel 'Een Luthers Den Briel' in het Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, het zeventiende deel (van de nieuwe serie), 1924. (5)

Hij vindt, dat het geen twijfel lijdt of er een Lutherse kring in Brielle heeft bestaan in die tijd.

Hij wijst erop, dat Ligarius 'een zeer besliste Lutheraan' was en dat het ondenkbaar is, dat deze voor een niet-Lutherse groep zijn uiteraard specifieke belijdenis zou opgesteld hebben.

Zijns inziens moet ook bedacht worden, dat het Lutheranisme in die allervroegste tijd minder haastig was met kerkinstituering dan het Calvinisme (6).

Zijn verdere betoog vind ik overtuigend.

Kapelaan Andries Cornelisz. aan de St. Catharina, hoofdkerk van Brielle, kan gerekend worden tot de eerste Lutheranen van die stad.

Maar hij is het voorbeeld van zovelen, die Luthers begonnen zijn, maar later (hij in 1566), overgingen tot het zich beter organiserende Calvinisme.

Het groepje Lutheranen, dat er geweest moet zijn, heeft -ondanks de hulp van Ligarius- blijkbaar geen kans gezien een georganiseerde gemeente te vormen.

Het zal, als in zovele plaatsen, opgegaan zijn in de 'grote kerk'.

Van de 'Confessio Brylensis' is geen spoor meer te bekennen.

Of Ligarius ooit in persoon in Brielle geweest is, vermeldt de historie niet.

Hoe hij er toe gekomen was speciaal voor de Lutheranen in Brielle een belijdenis op te stellen, evenmin.

Het lijkt me niet te boud om te veronderstellen, dat die eerste Lutheranen in Brielle zich niet hebben kunnen vinden in het strenge Lutheranisme van Ligarius en zich met de hun bekende en geëerde predikant Andries Cornelisz. langzamerhand bij de Calvinisten hebben aangesloten.

Opnieuw Lutheranen in de achttiende eeuw.

Het heeft tot het midden van de achttiende eeuw geduurd eer er weer iets van Lutheranen in Brielle vernomen is.

Sinds 1749 werd tweemaal per jaar het Heilig Avondmaal bediend in de Waalse kerk (7), waarvoor Schiedam sinds 1766 zorgde.

In juni 1766 verzocht de heer H. Wolff de kerke- raad van Schiedam de predikant aldaar toe te staan

in Brielle het Heilig Avondmaal te bedienen, waaruit de afspraak resulteerde, dat zulks zou geschieden op de tweede zondag na Pasen en in september.

Amsterdam stelde hiervoor jaarlijks F. 50,- beschikbaar. (8)

In 1783 kreeg Schiedam een legaat van de heer C.G. Heinrici, vroeger ouderling in Den Briel, met de bepaling, dat van de rente F. 25,- ten goede moest komen voor onkosten van de predikant en F. 25,- voor bemoeiing van de kerkeraad, opdat alles in Den Briel ordelijk zou toegaan. (9)

In 1793 telde de gemeente reeds 90 leden. (10)

Later schijnt dit aantal weer afgenomen te zijn.

Gegevens van rondom 1800 zijn er niet.

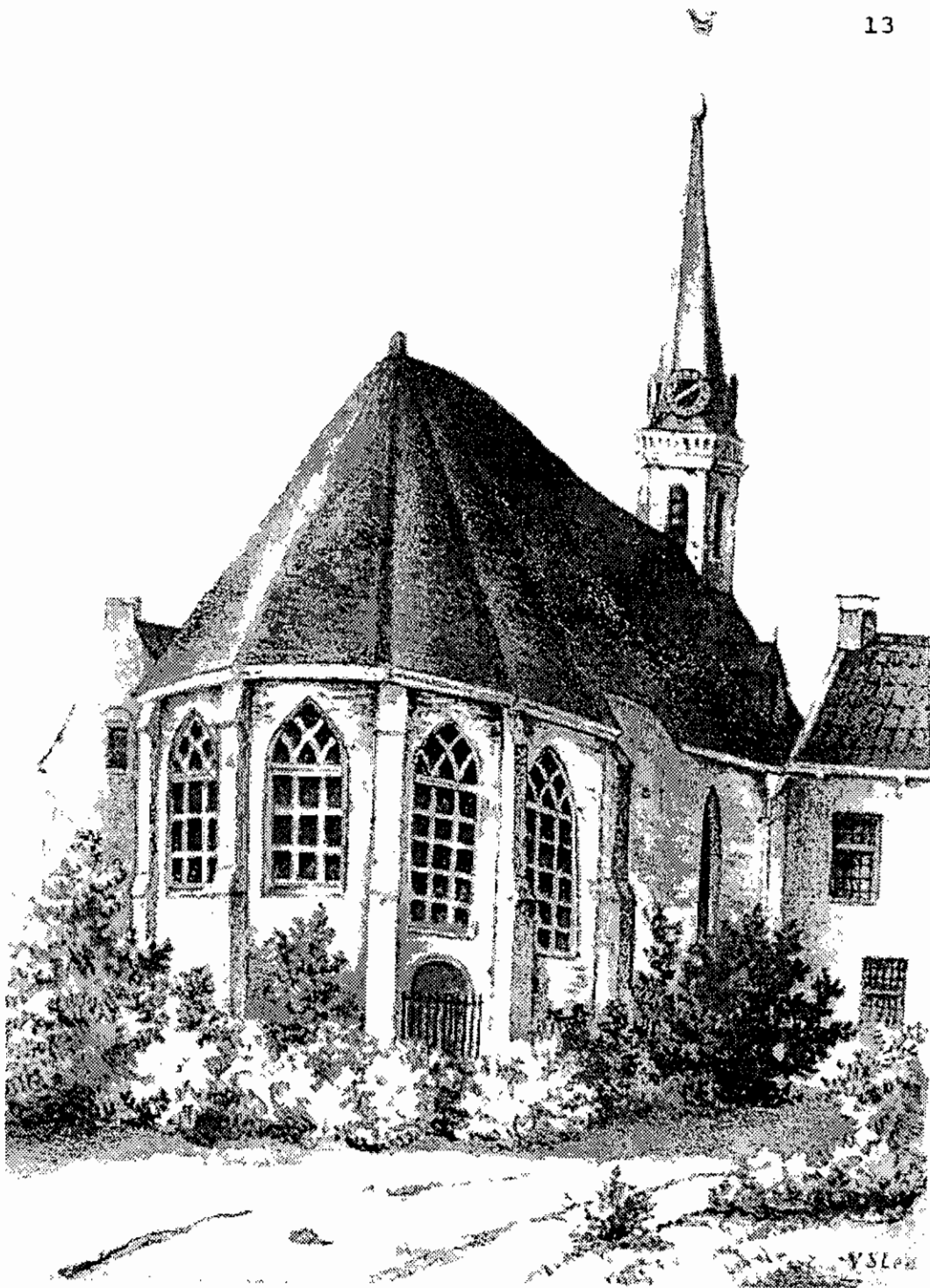
Het archief van de Lutherse gemeente Brielle-Hellevoetsluis, die een zelfstandig bestaan heeft geleid van 1828 tot omstreeks 1900, berust in het Schiedamse Gemeente Archief.

Het is zeer incompleet en nog niet geïntventariseerd (1992).

Van die zijde ben ik op zeer vriendelijke wijze voorzien van waardevolle gegevens. (11)

Het Aardrijkskundig Woordenboek van van der Aa anno 1840, zegt op Brielle: de Ev. Luthersen, van welke men hier ruim 50 telt, behoren tot de gemeente Brielle-Hellevoetsluis.

Sedert 1828 gebruiken zij samen met de Hervormden de Kleine Kerk aan de Oostzijde van het Noordeinde (nu Voorstraat).

W. Plokker in Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van het eiland Voorne en Putten (1851) noemt deze 'de Waalsche Kerk, welke gemeente in 1826 opging in de Nederlands Hervormde'. Daar werd dus sedert 1749 tweemaal per jaar het Heilig Avondmaal gevierd (zie hierboven).

De groep Lutheranen in Brielle zal tot zekere gemeentevorming gekomen zijn, omdat er in de jaren sedert 1749 sprake is van ouderling(en). Ook is er hulp van predikanten uit Rotterdam, getuige notulen uit 1820, 1821, 1822 en 1823, die melding maken van kerkeradsvergaderingen onder leiding van Rotterdamse predikanten (ds. S.J.I. Snabilié en ds. J.G.E.P. Fortmeyer), maar ook van een ouderling (genaamd Wilp).

In de vergadering van 23 maart 1827, geleid door ouderling Blankenstein, komt heel duidelijk naar voren, dat men geregelde kerkdiensten wenst op een vaste plaats.

De voorzitter zegt: de Waalse of Kleine Kerk is ongebruikt, laten wij de burgemeester verzoeken ons deze ter beschikking te stellen.

Uit de notulen der vergadering op 22 april, die geleid werd door ds. Fortmeyer, blijkt, dat ook in Hellevoetsluis geïnformeerd is of van de Hervormde kerk gebruik gemaakt kan worden: dit kan niet 's avonds, maar alleen 's middags.

De Kleine Kerk in Brielle zal gratis gebruikt mogen worden, zolang de Luthersen nog geen eigen predikant hebben: op woensdag- en zondagavond is deze kerk voor de Hervormden.

Later zal de huur F. 15,- per jaar zijn.

Gemeentevorming en eigen predikant.

In 1827 zijn nog diverse vergaderingen gehouden, afwisselend geleid door ds. Snabilié of ouderling Blankenstein.

Blijkbaar ging het steeds om erkenning van de ge-

meente door de rijksoverheid en de benodigde financiën om een predikant te kunnen beroepen. Bij Koninklijk Besluit van 10 januari 1828 kreeg de kerkeraad goedkeuring om een predikant te beroepen en een 'rijkstractement van F. 600,- per jaar', hoewel de gemeente Brielle nooit (door maatregelen van Napoleon aangetast) kapitaal had gehad.

Op 13 april 1828 werd onder voorzitterschap van consulent ds. Fortmeyer -die zijn inspanningen eindelijk bekroond zag- besloten tot officiële oprichting van de (gecombineerde) gemeente Brielle-Hellevoetsluis en een beroep uitgebracht op proponent Christoffel Jan Holtzapffel met een tractement van F. 950,- per jaar. (12)
Zonder pastorie, die men in Brielle nooit heeft gehad.

Sommige predikanten waren (nog) niet gehuwd en woonden op kamers, anderen hadden waarschijnlijk een huurhuis.

Het predikantstractement groeide allengs tot F. 1200,-.

Ter vergelijking diene, dat in die tijd een volslagen timmerman niet meer verdiende dan F. 8,- of F. 9,- per week.

De eerste predikant, ds. Holtzapffel, heeft met 13 jaar de langste diensttijd in Brielle (tot 1841), gevolgd door ds. Joannes Wilms (1844 - 1854, ambt neergelegd) en ds. Jan P. de Meijere (1859 -1870). Aan laatstgenoemde danken wij een, in het archief aanwezige, lijst van predikanten, eindigend met hemzelf.

Hij achtte het blijkbaar nodig te vermelden dat eerst drie beroepen door hem afgeslagen waren (Stadskanaal, Wildervank en Deutinchem), alvorens hij naar Kuilenburg ging om zijn jongere broer Cornelis Adrianus op te volgen.

In Brielle had hij dat gedaan met zijn jongere broer Johannes Cornelis. (13)

Vanaf deze 17e eeuwse preekstoel verkondigden alle Brielse Lutherse predikanten het Woord.

Een complete lijst zal worden gegeven aan het slot van dit artikel.

De notulen der kerkeradsvergaderingen, niet met regelmaat, maar bij geval soms slechts eens per jaar gehouden, gewagen voor het grootste deel van financiële perikelen.

In 1831 werd aan Schiedam te kennen gegeven, dat Brielle aanspraak maakte op het legaat Heinrici (van 1783).

Een proces werd door minnelijke schikking met afkoop voorkomen. (14)

De reiskosten vice versa Hellevoetsluis, waar de predikant heen moest voor preken, catechiseren en bezoeken lagen zwaar op de maag.

De kerkeradsleden vonden, dat dominee die zelf maar moest betalen, hoewel op 24 oktober 1855, toen juist een nieuwe predikant (ds. Aeilt Arend Beudeker) voor het eerst de kerkeradsvergadering voorzot, besloten werd dat dominee voortaan per gesloten rijtuig en niet meer met de open postkar naar Hellevoetsluis mocht gaan.

Eerder had de kerkeraad de hand op de knip gehouden inzake een toga met het oog op de kosten, alsook voor orgelspel in de kerkdiensten in de hervormde kerk te Hellevoetsluis (resp. vergaderingen eind 1843 en zomer 1847).

Maar vanaf 12 december 1847 zal er toch weer orgelspel zijn, bekostigd uit een speciale collecte in iedere dienst.

In Brielle was dus schraalhans keukenmeester.

Vandaar dat men in aanmerking kwam voor steun uit het Synodale Fonds Onderstand ad F. 50,- per jaar. (15)

Brielle veroudert, Hellevoetsluis vlottende bevolking.

Kerkeradsvergaderingen, zoals reeds gezegd, alerminst met regelmaat gehouden, vonden doorgaans

bij een ouderling of de predikant thuis plaats. Een enkele keer wordt 'ministreie Grote Kerk' in Brielle genoemd en 'Kerkekamer' in Hellevoetsluis.

Cathechisatie is in Brielle waarschijnlijk bij dominee thuis gehouden, in Hellevoetsluis in de kerkeraadskamer, vanwaar men later (1872) moest verkassen naar een kamer in het Marinehuis.

De kerkdiensten waren in Brielle steeds 's ochtends en in Hellevoetsluis 's middags.

Ds. Jan Pieter de Meijere vond het bezwaarlijk om tweemaal op een zondag te preken en greep een beroep eind 1867 (naar Wildervank) aan om daarin verandering te krijgen.

De kerkeraad stemde toe en hij bleef, kreeg in oktober nog een toga met baret ten geschenke voor de dienst in Hellevoetsluis, maar vertrok tenslotte toch in 1870 naar Culemborg (zie boven).

De gecombineerde gemeente bestond toen ruim 40 jaar en had in die tijd 7 predikanten gehad: er zouden er nog 5 volgen.

Normaal was ca. 2 jaar (behorende bij zo'n 'proponentsgemeente'): drie uitzonderingen tellen, 10 tot 13 jaar (hierboven genoemd).

De gemeente in Brielle en die te Hellevoetsluis waren nogal verschillend van aard.

Brielle bestond uit een kleine groep oudere mensen, die er al jaren woonde, terwijl Hellevoetsluis een vlottende bevolking had met veel jongere mensen, werkzaam bij de marine (hetzij als militair of als burgerpersoneel).

Gedacht werd aan afscheiding van Brielle en intensieve bewerking van nieuwe Lutherse adressen.

Maar waarschijnlijk door gebrek aan geld is er niets van gekomen.

Men legt zich erbij neer alleen gezamenlijk in staat te zijn een predikantsplaats te kunnen betalen.

Uit de jaren zeventig en tachtig valt weinig te vermelden.

Proponenten doen hun eerste praktijkervaringen op en vertrekken vervolgens naar een grotere gemeente.

Het geestelijk klimaat in de gemeente is rechtzinnig.

Hellevoetsluis schijnt nogal orthodox te zijn, hetgeen ook met de hervormde kerk het geval is.

Enkele malen is voorzichtig gesteld, dat in Brielle 'moderneren' niet aan bod dienen te komen.

Tijdens een vacature, die nogal lang duurde van eind 1878 tot begin 1883, werden in Hellevoetsluis enkele preekbeurten vervuld door de hervormde predikant.

Eindelijk kon proponent F.J. Plaat beroepen worden, die in februari zijn intrede deed.

Het werd toen zo, dat in Hellevoetsluis slechts een keer per maand dienst zou zijn.

Zolang deze predikant, die de laatste zou blijken te zijn, er nog was, kabbelde het gemeentelven nog voort, tot verscheidene jaren na zijn vertrek (in 1886) de kerkeraad besloot geen diensten in Brielle meer te houden, maar slechts één maal per maand een dienst in Hellevoetsluis (besluit van 1892).

In deze zich voortslepende laatste vacaturetijd waren consulente uit Schiedam (ds. C.M. de Meijere en dr. J.W. Pont) en Delft (ds. C.W. Pohlman) behulpzaam geweest.

Verzoeken om dispensatie van beroeping waren door de Synodale Commissie afgewezen.

Herhaalde beroepen bleven zonder succes, het laatst op proponent W.F. Breyer in 1896.

Hier eindigt het tweede notulenboek en was het in feite met de Lutherse gemeente in Brielle gedaan.

In Hellevoetsluis bleef nog enig Luthers leven voortbestaan, getuige het feit, dat er een agentschap van het Nederlands Luthers Genootschap ac-

tief bleef en ook dat er nog tientallen jaren voor een kleine Lutherse kring (sedert juli 1911 filiaal van Schiedam, maar wel met eigen kerkeraadslid -of leden) eenmaal per maand kerkdienst gehouden werd. (16)

In de jaren omstreeks 1930 moet dit nog het geval zijn geweest (17), waarna tenslotte ook deze filiaalgemeente volgens besluit van de Synode in 1953 is opgeheven, haar kerkelijk gebied bij dat van Schiedam is gevoegd en haar kleine vermogen als Fonds Brielle-Hellevoetsluis onder beheer van de Synode is gesteld (ten goede komend aan Schiedam). (18)

Volgens de vermelding van de Statistische Tabel over het jaar 1953 waren er toen 14 leden en 5 doopleden en was er één keer Heilig Avondmaal gevierd met 3 deelnemers. (19)

Lijst van predikanten Brielle-Hellevoetsluis (20)

1	Christoffel Jan Holtzapffel	1828-1841
	* 1804. Naar Woerden tot ca.1870	
2	Wilhelm Diederich Statius Muller	1842-1844
	* 1810. Eerst prop. in Tiel	
	1837-1841.	
	Naar Bodegraven tot 1847	
	Zutphen tot 1857	
	Schiedam tot 1875	
	Emeritaat	
3	Joannes Wilms	1844-1854
	* 1816. Eerst prop. in Heusden	
	Ambt neergelegd	
4	Carl L. W. Westhoff	1854-1855
	* 1830. Eerst prop. in Maastricht	
	Naar Maastricht 1855-1858	
	Utrecht tot 1887	
5	Aeilt Arend Beudeker	1855-1857
	* 1830.	
	Naar Edam tot 1868	

- Doesburg tot 1889
 Stadskanaal tot 1897
- 6 Joh. C. de Meijere 1857-1859
 * 1834.
 Naar Deventer tot 1874
 Amsterdam tot 1901
 Emeritaat
- 7 Jan P. de Meijere 1859-1870
 * 1830.
 Naar Culemborg tot 1894
 Emeritaat
- 8 J.L. Bleeker 1871-1873
 * 1840.
 Naar De Rijk tot 1877
 Wiefelstede (Oldenburg) tot
 1884
 Middelburg tot 1921
 Emeritaat
- 9 Jac. Cornelis Geelhuizen 1873-1875
 * 1847.
 Naar Middelburg tot 1884
 Den Helder tot 1889
 Gouda tot 1913
 Emeritaat
- 10 Joh. E. Schröder 1875-1876
 * 1851.
 Naar Zwolle tot 1880
 Arnhem tot 1912
 Emeritaat
- 11 F. W. Hekker 1877-1878
 * 1853.
 Naar Delft tot 1886
 Amsterdam tot 1917
 Emeritaat
- Lange vacature-tijd: ruim 4 jaar
- 12 F. J. Plaat 1883-1886
 * 1857.
 Naar Purmerend tot 1923
 Emeritaat

Noten.

- (1) J. Loosjes, Geschiedenis der Lutherse Kerk in de Nederlanden, 's-Gravenhage 1921, blz. 50
- (2) Ibidem, blz. 79. Betreffende Ordonnantie en Gezangboek, zie C.Ch.G. Visser, De Lutheranen in Nederland. Dieren 1983, blz. 41
- (3) J. Loosjes, a. w. blz. 40
- (4) H. Garrelts, Johannes Ligarius. Sein Leben und seine Bedeutung für das Luthertum Ostfrieslands und der Niederlande, Emden 1915, s. 42
- (5) Dit artikel kwam ik op het spoor door een notitie van G. Gunderman, door zijn vrouw in zijn nagelaten papieren gevonden en mij medegedeeld.
- (6) Dr. A.A. van Scheiven, Een Luthersch Den Briel in: Ned. Archief voor Kerkgeschiedenis. Nieuwe serie, deel 17, anno 1924, blz. 227
- (7) J. Loosjes, a. w. blz. 183
- (8) J.W. Pont, Geschiedenis der Schiedamsche Lutherse Gemeente (1757-1907) in: Nieuwe bijdragen tot kennis van de geschiedenis en het wezen van het Lutheranisme in de Nederlanden, Schiedam 1907 Eerste deel, blz. 31
- (9) Ibidem, blz. 31
- (10) J. Loosjes, a. w. blz. 183
- (11) Aart C. de Voogd van der Straaten maakte een beknopt uittreksel uit de twee bewaard gebleven, zeer slecht leesbare, notulenboeken, die lopen van 1820 tot 1896
- (12) In het (door mij zeer gevaardeerde) boek van C.Ch.G. Visser, a. w. wordt op blz. 97 de indruk gewekt, alsof Brielle niet tot zelfstandigheid gekomen is, terwijl op blz. 156 de opheffing (zonder jaartal) gemeld wordt.
- (13) Zie A. Johannes, 'Opmerkelijke predikantenfamilies', in: Documentatieblad Lutherse Kerkgeschiedenis, nr. 9, 1991, blz. 11, 12
- (14) J. W. Pont, a. w. noot op blz. 31
- (15) Kapitaal Boek Fonds Onderstand (1859-1873). Voor Brielle toegestaan gedurende 5 jaren, te beginnen 1868, per jaar F. 50,- . Gen. Archief Amsterdam, Partic. Arch. 214, nr. 740
- (16) Notulen Hoofdbest. Ned. Luth. Genootschap 19-3-1894 vermeldt, in lijst van bijdragen, correspondentschap Hellevoetsluis. In de vergadering van voornoemd hoofdbestuur op 20 januari 1898 t.h.v. de heer D. C. Meijer Jr. is sprake van een ingezonden stuk voor het blad 'Een Vaste Burg etc.' van een lid van de kerkeraad te Hellevoetsluis, genaamd Schmidt. Gen. Archief Amsterdam, P.A. 552. Filiaalgemeente vermeld door Loosjes, a.w. blz. 231
- (17) Dr. C.Ch.G. Visser vertelde mij, als jongeman met zijn vader meegeweest te zijn, toen deze met het trammetje naar Hellevoetsluis reisde om daar een Lutherse kerkdienst te leiden. Dit moet omstreeks 1930 geweest zijn.
- (18) Dr. P. Boendermaker, Terughlik 1953-1958, blz. 9
- (19) Datzelfde, Herdenking 1948-1953, aanhangsel
- (20) J. Loosjes, Naamlijst van predikanten, hoogleraren en proponenten der Luth. Kerk in Nederland (1925).

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in "Documentatieblad Lutherse Kerkgeschiedenis".

Informatie over de schrijver.

Dr. Ant. Johannes is emeritus - predikant der Evangelisch-Lutherse Kerk.
Hij promoveerde in 1976 op de dissertatie 'Johann

Hij promoveerde in 1976 op de dissertatie 'Johann Kaspar Lavater als pastor'.

Van zijn hand verschenen voorts o.m. 'Kleine Kroniek der Kerk' (Delft 1951), 'Lutherse karaktertrekken. Schets van historie en karakter van het Lutheranisme' (Delft z.j.), 'Luthers diakonessenwerk. Geschiedenis van 100 jaar Lutherse Diakonessen Inrichting te Amsterdam' (Zutphen 1986) en 'Schets van het Lutheranisme voor Samen op Weg' (Hardinxveld-Giessendam / Woerden 1990).

Afbeelding pagina 13:

De achterzijde van de Jacobskerk te Brielle, Litho uit ca. 1885 van J.C. van Slee.

Collectie Streekarchivariaat Voorne-Putten en Rozenburg.

W. en I. de Baan

BRIELSE GEVELSTENEN

In de Dijkstraat aan de zijgevel van nummer 16 is een gevelsteen geplaatst (Anno 1993). Deze steen is gemaakt door de pottenbakker Bergkotte uit Rockanje. Deze gevelsteen herinnert aan enkele bedrijven, die hier eens gevestigd waren, namelijk de Brielse gasfabriek, de stalhouderij van de familie Krinsen en het timmerbedrijf Steenbergen. Ook aan de nog niet lang geleden verdwenen brandweerkazerne wordt herinnerd.

Vroeger heette deze straat 'het Dijkslop'. In het midden van de vorige eeuw werd hier de gasfabriek gebouwd. In 1909 nam de gemeente Den Briel deze fabriek over en bouwde een nieuw complex op het Slagveld.

De familie Krinsen had hier een stalhouderij met paarden en koetsen. Als er een boot aankwam met bedevaartgangers gingen veel van deze mensen met koetsen van Krinsen naar de kapel aan de Rik, de kapel gewijd aan de Martelaren van Gorcum.

Gereedschappen op de gevelsteen herinneren aan de timmermanswerkplaats van de firma Steenbergen.

De Brandweerkazerne werd op 14 juli 1949 door burgemeester van Sleen geopend. Ofschoon daterend van na de Tweede Wereldoorlog is dit gebouw dus ook al weer verdwenen.

Gaat U maar eens kijken welke voorwerpen op deze steen aan genoemde bedrijven herinneren!

L.W. Hordijk
streekarchivaris Voorne-Putten en Rozenburg

De zetel en het wapen van het ambacht St. Annapolder
en het Schapengors

Wanneer we spreken over de zetel (huisvesting) van het ambacht St. Annapolder en het Schapengors dan denken we aan de plaats waar de vergaderingen van dijkgraaf en schepenen werden gehouden.

In de 17^e eeuw hebben die vergaderingen dan vooreerst betrekking op de afhoring van de rekeningen wegens het (mei- en bamis)schot, de ordinaire en de extra ordinaire verponding. Het ambacht St. Annapolder (en het Schapengors) behoorde tot de ambachten, die in het begin van de 17^e eeuw betrokken waren bij een geschil met baljuw en leenmannen van Voorne over de plaats waar de "polderrekeningen" afgehoord moesten worden. We mogen aannemen dat baljuw en leenmannen hebben gepleit voor een afhoring in de stad Brielle. Op grond van een uitspraak van de Hoge Raad in Holland van 11 oktober 1611 mocht de afhoring plaatsvinden binnen de grenzen van de polders (ambachten). ¹⁾

Niettemin werd in de 17^e eeuw nog steeds vergaderd in Brielle. De rekening wegens het meischot over 1632 werd bijvoorbeeld afgehoord te Brielle, immers in de rekening wegens het bamisschot over 1633 lezen we het volgende: ²⁾

Betaelt den portier aen den Zuijtpoort voort openen van de selve poorte als den dijkgraeff metten rendant (die sijne reeckeninge vant meijschodt 1633 hadde gedaen) uuijt Rockainge quaemen den 26 november 1633 door last van den dijkgraeff voornoemt de somme van VII st.

Het betalen van de portier van de Zuidpoort moet later toch op enige weerstand zijn gestuit.

De rekening wegens het mei- en bamisschot over 1656 werd al afgehoord in het dorp Rockanje. ')

Meer recente bronnen spreken ook regelmatig van het dorp Rockanje, overigens zonder een nadere aanduiding van een gebouw. In de loop van de 18^e eeuw komt daarin verandering. De vergadering van dijkgraaf en schepenen van 9 juni 1734 werd gehouden in het rechthuis van Rockanje. ')

Latere vergaderingen vonden eveneens plaats in het genoemde rechthuis. Niettemin kwamen de heren aanvankelijk soms toch nog in Brielle bijeen. In de rekening wegens de extra ordinare verponding over 1710 lezen we dat een bedrag van f. 6:16:-- is betaald aan Maerten Phillips Vermaet, hospes in de herberg de Prins binnen de stad Brielle, voor hetgeen in zijn huis is verteerd "op het maken van de omslag". ')

In 1736 en 1737 werd bijvoorbeeld ook in de genoemde herberg vergaderd in verband met het opstellen van een verzoekschrift voor vrijdom van de ordinare verponding. De gewone vergaderingen vonden in die tijd echter plaats in het rechthuis van Rockanje. ')

Het besluit van dijkgraaf en schepenen om een te vervaardigen kaart van het Schapengors te doen ophangen in het rechthuis van Rockanje en de daaraan verbonden kosten in de rekening wegens het mei- en bamisschot over 1760 te verantwoorden mag toch een duidelijke aanwijzing zijn dat de heren het rechthuis als hun vaste vergaderplaats gebruikten. ')

Tijdens en na de vergaderingen werden de nodige dranken genuttigd en zelfs complete maaltijden gehouden. Dit was met name het geval bij de vaststelling van de rekeningen wegens het mei- en bamisschot, de ordinare en de extra ordinare verponding en bij de jaarlijkse schouw. De daaraan verbonden kosten, de zogenaamde verteringskosten, vinden we in de genoemde rekeningen verantwoord. Deze kosten waren niet onaanzienlijk. Bij besluit van 16 februari 1692 besloten de heren toch om bepaalde verte-

ringskosten aan een maximaal bedrag te binden. Bij de gewone aanbestedingen van de wateringen en het houden van de schouw mocht inclusief de fooi voor de aannemers jaarlijks een bedrag van f. 42:--:-- uitgegeven worden, te verantwoorden in de re-kening wegens het (mei- en bamis)schot. ⁸⁾ In de genoemde rekeningen staan de verteringskosten altijd als een verzamelpost aangegeven. Nadere bijzonderheden over bijvoorbeeld de aard van de maaltijden vinden we verantwoord in de bijlagen van de rekeningen. Deze bijlagen zijn, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het aangrenzende Naters en Pancrasgors, niet bewaard gebleven. Het daardoor niet kunnen vermelden van pikante bijzonderheden over de aard van de maaltijden moet betreurd worden. Het ambacht St. Annapolder en het Schapengors zal evenals omliggende ambachten hebben beschikt over drinkglazen of bokalen. We kennen ze bijvoorbeeld van de ambachten Nieuwenhoorn, Nieuwe Gote, Nieuw-Helvoet, Vierpolders, Oostvoorne, Rugge en sinds kort zelfs van Naters en Pancrasgors. ⁹⁾ De bokalen van St. Annapolder en het Schapengors zijn verloren gegaan of aan onze waarneming onttrokken.

In het rechthuis van Rockanje, dat uiteraard eveneens dienst deed als vergaderplaats van het ambacht Rockanje en annexe polders, zal ongetwijfeld naast de genoemde kaart van het Schapengors ook de kaart van het ambacht St. Annapolder en het Schapengors uit 1697 hebben gehangen. Op deze kaart vinden we het wapen van het ambacht afgebeeld. Het wapen op deze kaart, dat hiernaast is weergegeven, is een zogenaamd sprekend wapen. De figuren bij een sprekend wapen hebben betrekking op de naam.
¹⁰⁾

De voorstelling toont een zittende vrouw, afgebeeld "entris-quarts". Zij draagt een lang, wijdvallend gewaad en sluier. Om haar hoofd is een aureool afgebeeld. In haar linkerhand houdt de vrouw een appel. Op haar rechterknie zit een kind, gekleed in een wijd gewaad dat tot op de knie valt. Het hoofd van het kind is omgeven door een nimbus. In de rechterhand houdt het kind een druiventros. ¹¹⁾
In 1798 wordt dit wapen als volgt omschreven: ¹²⁾

een rood schild, waarop een prachtig zittend gekleede vrouw, houdende op haar schoot een naakt kindje

Latere schrijvers menen in dit wapen de Heilige Moeder (de moeder van de moeder van Jezus) met het kindje Jezus te herkennen. ¹³⁾

De voorstellingen van de heilige Anna zijn gebaseerd op apocriefe en legendarische bronnen (het Proto-evangelie naar Jacobus, 3^e eeuw en het Evangelie van Pseudo-Mattheus, 5^e eeuw en de Legenda Aurea van Jacobus de Voragine, 13^e eeuw). In de bijbel komt zij niet voor. De voorstelling die in de late middeleeuwen het meeste voorkomt is de Anna-te-Drieën: de heilige Anna, haar dochter Maria en haar kleinkind Jezus. Bij de meeste voorstellingen zitten Anna en Maria op een stoel. Het Christuskind zit tussen hen in of bij Maria op schoot. Op een ander type zit Maria op schoot bij de zittende Anna, terwijl ze het Christuskind in de armen houdt. Het thema van de Anna-te-Drieën verwijst in de meeste gevallen naar de Onbevleete Ontvangenis: de conceptie van Maria in de schoot van haar moeder Anna. Maria moest, omdat zij was uitverkoren om als werktuig te dienen van Christus menswording, zelf onbezoeeld en vrij van erfzonde zijn. Op de voorstelling van het wapen van St. Annapolder en het Schapengors ontbreekt Maria echter.

Aan de voorstelling van moeder en kind worden vaak vruchten, bloemen of voorwerpen met verschillende symbolische betekenissen toegevoegd. De appel is de vrucht van de boom der kennis van goed en kwaad en duidt daarom het Christuskind aan als degene die de mensheid zal verlossen van de erfzonde.

De druiventros symboliseert de wijn van de eucharistie en daarmee het bloed van Christus de Verlosser (Augustinus (354 - 430): "Jezus is de druif van het Beloofde Land, de tros die onder de wijnpers is gelegd.") Deze attributen komen voor op Anna-te-Drieën voorstellingen.

Een voorstelling van de heilige Anna alleen, met het Christuskind op schoot, komt in de beeldende kunst voor zover bekend niet voor.

Het is mogelijk dat niet Anna, maar Maria en het Christuskind zijn afgebeeld. ¹¹⁾
Aangezien we met de St. Annapolder en niet met de Mariapolder te maken hebben, zal deze gedachte een dwaling zijn en als ketterij te verwerpen.
Dijkgraaf en schepenen hebben het wapen niet alleen laten afbeelden bij de vervaardiging van de kaart van 1697, maar ook bij andere gelegenheden. In de loop van de 18^e eeuw besloten zij het wapen te doen afbeelden op officiële bekendmakingen. Voor dit doel kreeg een zekere Johannes van der Spijk te Leiden opdracht een koperen plaatje te ontwerpen met een afbeelding van het wapen, zodat dit afgedrukt kon worden. De verantwoording van de daaraan verbonden kosten vinden we terug in de rekening wegens de extra ordinaire verponding over 1743: ¹⁴⁾

Betaelt aan Johannes van der Spijk woonende tot Leijden voor het snijden van het wapen van 't ambagt om op de billetten te laten drucken de somma van f. 4:10:--.

In het ambachtsarchief is een bekendmaking uit 1765 bewaard gebleven die op de volgende bladzijde is opgenomen en waarop dit wapen is afgebeeld. ¹⁵⁾
Ja, zelfs het originele koperen plaatje is ons nagelaten. Het plaatje (cliché) is namelijk later bij het bestuur van de polder St. Annapolder en het Schapengors terechtgekomen en in 1973, na de opheffing van de polder, geschonken aan de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum. ¹⁶⁾
Op 29 juni 1987 werd het cliché, overigens te zamen met het genoemde drukwerk, alsnog overgedragen aan het waterschap De Brielse Dijkkring, de rechtsopvolger van de polder St. Annapolder en het Schapengors. Het cliché maakt vanaf die tijd deel uit van de verzameling kostbaarheden van het waterschap. ¹⁷⁾
Een soortgelijk koperen plaatje uit de 18e eeuw is bekend van De Vierpolders.

ORDINARIS SCHOUWDAGH,

Van de Binne-Dyken en alle de Polders-Wegen,
Onder St. ANNA POLDER en SCHAPE GORS.

Op

D Ykgraaff en Gerechten van de Ambagts-heerschappij van
St. Anna Polder en Schape Gors, adverteeren door deze
aan alle ende eenen pegerlijst, die het reuzingswaer aangaat,
dat zijden op den voorscheben

zullen Besehouwen
de Binne-Dyken en alle de Polders-Wegen, onder dezen Ambagte
ghoorende, of alle de Gaaten, Staaken, Posen, Rinken en Wagen-
sporen, op de voorsz Dyken en Wegen, zoo wel aan de Waden als
Onderbaanen, met hout en broege harde gebult, opgehoogt en verheft
zijt, als mede of dezelve naar behooren sijn gelyct en greyt.

Ieten of alle uytgedotte Waallen, die vooz sijn buygh- of eygene
Landen, op 't midden van de Dyken en Wegen tontreonts gewijze
wel afgesnakt en oydentlijck sijn greyt, zoodanig dat'er geen Waer op
kan blyven staen maar bequaamtlyck kan afloopen.

Ieten of alle Boomen aan de voorsz Dyken of Wegen staende,
behoortlyck sijn gesnoeyt, dat men dezelve bequaamt gaan en rijden kan,
als mede of'er geen Dissinge op dezelve Dyken en Wegen, buyten
consent, tot uncommoditeyt van de passagie, sijn gelegen. Ende die
alleg op de verbructe van de hoogste Soete, conform de Keue daer
toe staande, ten behoeve van den Dykgraaff te verbeuren, die in tegen-
derst van deze bebooden zat werden te hebben gedaan, kunnende een yder
die dit aangaet sig hieer naar reguleren, en wagen vooz schaden.

In den BRIELLE gedrukt by de Wed. VERHELL en ZOON,
Boekverkoopers, Ordinaris Stads en Klein Zegel Drukkers. 1765.

Het wapen van het ambacht speelde rond 1782 een rol bij de modernisering van de kerk van Rockanje onder leiding van de bekende architect Johannes van Westenhout. Tot de modernisering van de kerk behoorde ook de vervaardiging van een kerkbank ten behoeve van de ambachtsbesturen (de gerechten) van Rockanje en annexe polders alsmede St. Annapolder en het Schapengors. Deze kerkbank werd voorzien van de wapens van de betreffende ambachten.

Het wapen van St. Annapolder en het Schapengors, waartoe we ons uiteraard beperken, is hierboven afgebeeld. ¹⁶⁾

Bij de afbeeldingen op zowel het wapenplaatje als de kerkbank ontbreken de attributen (de appel en de druiventros) en wendt het kind zijn hoofd naar de vrouw. Bovendien is het kind op de kerkbank naakt afgebeeld.

De kosten, verbonden aan de vervaardiging van de wapens kwamen ten laste van de kerk, immers de rekening van de kerkmeester over 1784 bevat de volgende post: ¹⁹⁾

Betaald aan J. v. Duifhuis en J. Berkman, mr. timmerman en beeldhouder in 's Haage voor geleevert hout tot en arbeidsloonen van twee wapens boven de bevoorens gemelde nieuwe gerechtsbank als een van Rockangien en d'annexe polders en eene van St. Annapolder en het Schapengorsch en welke somma hier voor bij restitutie en ontvang is gebragt een somma van f. 52:--:--.

Het wapen van het ambacht heeft in tegenstelling tot het wapen van Rockanje en annexe polders nooit de status van officieel gemeentewapen gekend, omdat het gebied van St. Annapolder en het Schapengors later is opgenomen in de nieuwe gemeente Rockanje. Aangezien rond 1811 wel een apart bestuur voor de polder St. Annapolder en het Schapengors ging optreden bleef het wapen wel als polderwapen bestaan.
¹⁷⁾

noten

- 1) Kornells van Alkemade en Mr. P. van der Schelling, Beschrijving van de stad Brielle, en den lande van Voorn, Rotterdam, 1729, het tweede deel, pag. 201.
- 2) Het archief van het ambacht St. Annapolder en het Schapengors nr 18. (De volgende noten hebben, tenzij anders aangegeven, ook betrekking op dit ambachtsarchief).
- 3) Inv. nr. 19. Deze afhoring vond plaats op 15 december 1657.
- 4) Inv. nr. 2
- 5) Inv. nr. 68.
- 6) Rekening over 1741 (inv. nr. 57). Het rechthuis moet hebben gestaan ter plaatse van het huidige pand Dorpsweg 14 - 16 (H. v.d. Graaf en C. Wind, Rockanje, wording en groei, Alphen aan den Rijn, 1985, pag. 159).
- 7) Inv. nr. 20.
- 8) Inv. nr. 1.
- 9) De glazen van Oostvoorne en Ruggie bevinden zich in het gemeentehuis van Westvoorne, de glazen van Vierpolders berusten in het gebouw van het waterschap De Brielse Dijkkring, terwijl de overige glazen in het Trompmuseum te Brielle bewaard worden. Het glas van Waters en Pancrasgors is in 1994 aangekocht door de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum.
- 10) C. Pama, Rietstap's handboek der wapenkunde, Leiden, 1961, pag. 16, 75 en 76.
- 11) Beschrijving en mededeling van mw. M. Albers, conservator van het Trompmuseum te Brielle, mei 1994.
- 12) Rs. Bakker, De Nederlandsche stad- en dorp-beschrijver, VI deel, het land van Voorne en Putten, Portugal etc., Amsteldam, 1798, het katern over de heerlijkheid van St. Anna-polder en het Schapen-gors.
- 13) H. v.d. Graaf, Rockanje, Wording en Groei, Rotterdam, 1958, pag. 55 en 178 en H. v.d. Graaf en C. Wind, 1985, pag. 110.
- 14) Inv. nr. 69.
- 15) Inv. nr. 83.
- 16) Het archief van de polder St. Annapolder en het Schapengors nr. 46.
- 17) Zie ook het archief van de polder St. Annapolder en het Schapengors (inventarisreeks van het Streekarchivariaat Voorne-Putten en Rozenburg nr. 9) pag. 19 - 21.
- 18) Foto van R.G. Meijer te Brielle, genomen in 1994.
- 19) De archieven van de Hervormde Gemeente van Rockanje nr. 618. Zie ook Peter Don, Voorne-Putten, Zwolle, 1992, pag. 230 en H. van der Graaf, De Nederlandse Hervormde Kerk te Rockanje, Rockanje, 1990, pag. 37.

36

M.S. Zoetemeijer

Een kleine selectie van plaatselijk en wereldnieuws.

KRONIEK 1913

Januari

Het Vredespaleis in Den Haag wordt geopend.

De vrijzinnige kiesvereniging vergadert in hotel De Nymph.

Het bouwen van een pastorie ten behoeve van de parochie der Heilige Martelaren te Brielle wordt door het kerkbestuur aanbesteed.

Onder nr. 27 is bij ons gemeentelijk telefoonnet aangesloten de heer W.F. Stoel, ingenieur der Waterstaat te Brielle.

Het museum ontvangt een fraai geconserveerde antieke Zeeuwse halve daalder anno 1774.

De arbeiders werkzaam bij de N.V. Cultuurmaatschappij Voorne, krijgen door de directie een nieuwjaarsfooi uitgereikt.

Minister Colijn verlangt, dat het leger zo ingericht moet zijn, dat een spoedige mobilisatie in geval van nood mogelijk is.

Februari

De afdeling Brielle van de Nederlandse Bond voor het vrouwenkiesrecht houdt een openbare vergadering in hotel De Nymph.

De verbonden Balkanstaten hebben de wapenstilstand opgezegd, de Balkanoorlog wordt voortgezet.

Er is een aanvang gemaakt met het inzetten van een gedenkraam in de St. Catharijnekerk, het wordt geschonken door het Merula Weeshuis.

In hotel De Nymph spreekt Johan Been namens de museumcommissie over de Franse tijd.

De torpedostoomboot "Brielle" komt aan het Maarland door het buitengewoon lage tij geheel scheef te liggen, door de bunkergaten loopt het schip vol water.

Maart

Te Oostvoorne wordt in het Wapen van Rotterdam een bioscoopvoorstelling gegeven; de ramp van de Titanic.

De Brielse gemeente-bewaarschool is in verband met mazelen voor onbepaalde tijd gesloten.

In Vierpolders exposeert Floralia in de schoollokalen.

Libertatis Primitiae brengt aan het nieuw benoemde statenlid, de heer L. Trouw te Brielle, een serenade.

De brugwachter van de Rode Brug te Brielle, de heer J. Betist, wordt herbenoemd.

Oostenrijk stelt een ultimatum aan Montenegro.

April

1 April wordt op de gebruikelijke rustige wijze herdacht door vlaggen en bespelen van het carillon.

Een begin wordt gemaakt met het opnieuw bestraten van het Zuideinde en de Voorstraat.

38

In Oostvoorne bij de familie V.d. Poel wordt een kuiken geboren met 3 ogen en 3 snavels.

Koningin-moeder Emma stelt een gouden medaille beschikbaar voor de Brielse turnwedstrijden.

In hotel De Nymph speelt een klein toneel onder leiding van Koos Speenhoff de revue "Holland pas op je zakken".

De reclameboot van 'Van Houten cacao' bezoekt Brielle, men kan aan boord genieten van een filmvoorstelling en een kopje cacao.

Mei

Het 4^e regiment vesting artillerie uit Den Haag wordt ingekwartierd in de Doelenkazerne van de Brielse torpedisten.

Het bestuur van het Gast en Proveniershuis wil een nieuw gebouw stichten op het Asylplein.

De stamboekstier Caesar van W. Scheygrond te Vierpolders wordt bekroond met een 1^e prijs.

De gereformeerde kerk te Zwartewaal herdenkt haar stichting nu 60 jaar geleden.

Ten behoeve van de verpleegden in het Geuzengezicht is deze week f 204,61 opgehaald.

De subsidie van de Brielse ambachtschool wordt verhoogd van f 500,-- tot f 750,--.

Juni

Ter ere van het 25-jarig ambtsjubileum van burgemeester Lette te Oostvoorne, wordt een groot dorpsfeest gehouden.

De HBS te Brielle wordt in plaats van 3- een 5-jarige opleiding.

Bij het Brielse politiebureau is terug te bekomen een herenrijwiel merk "Gazelle".

Op het strand van Rockanje worden schietoefeningen gehouden.

De heer V.d. Blink wordt herbenoemd als kantonrechter.

Een spekslagersleerling of halfwas wordt gevraagd door slager A. v.d. Waal op het Zuideinde te Brielle.

Juli

Het uurwerk van de Catharijnetoren wordt wegens werkzaamheden enige tijd stilgelegd.

Servië, Griekenland en Montenegro verklaren Bulgarije de oorlog.

Een Briels detachement torpedisten vertrekt naar Willemstad om te oefenen in het leggen van ongeladen torpedo's.

De christelijke vereniging van jonge mannen organiseert een anti-kermis vergadering in de Catharijnekerk.

De kinderen van de christelijke lagere school te Brielle gaan op schoolreis naar Den Haag en Scheveningen onder leiding van de heer Lampen.

Aan de Lijnbaan te Brielle moeten de vloedplanken worden gezet, hoogst ongebruikelijk voor deze tijd van het jaar.

Augustus

Er wordt een commissie opgericht om de viering voor te bereiden van 100 jaar onafhankelijk Nederland.

De kinderen van het Geuzengesticht vertrekken met het schip De Maasnymph voor hun jaarlijkse vakantie.

Libertatis Primitiae brengt een serenade aan het echtpaar G. de Groot in verband met hun 50-jarige echtvereniging.

Zalmvissers vangen op het strand bij Oostvoorne 17 zeehonden.

De directeur van de gasfabriek maakt bekend dat aan de fabriek in bruikleen verkrijgbaar zijn: wasapparaten.

September

Het museum wordt in augustus door 379 personen bezocht.

De heer A. Scheygrond wordt herbenoemd als wethouder te Vierpolders.

Op het stadhuis te Brielle wordt namens de regenten aanbesteed; het bouwen van een gast- en proviandiershuis aan het Asylplein.

De laatste koloniekinderen vertrekken uit Oostvoorne.

Schietvereniging Maarten Harpertszn. Tromp te Brielle organiseert een schietwedstrijd bij het Steenen Baken.

De Nederlandse Protestanten Bond, afdeling Brielle

le, besluit tot de bouw van een eigen kerkje.

Oktober

De heer C. Hagers te Brielle herdenkt zijn 102^e geboortedag.

Het Geuzengesticht bestaat 40 jaar.

Mej. de weduwe A. v.d. Poel-Klok viert haar 50-jarig jubileum als baker te Oostvoorne.

De "Voddenraper van Parijs" wordt opgevoerd in hotel De Nymph.

De Brielse brandspuiten worden beproefd, de brandblusmiddelen bevinden zich in uitstekende staat.

De Nederlandse Vereniging tot afschaffing van alcoholhoudende dranken richt te Brielle een afdeling op.

Door de gemeente opzichter wordt aanbesteed het bouwen van een muziektent.

November

Ter gelegenheid van de eerste varkensmarkt te Brielle van dit jaar, worden aangevoerd 85 runderen en 5 manden biggen.

In verband met de herdenking 1813 - 1913 verzorgt Johan Been een historisch dramatisch toneelstuk "Om de sleutel van Holland".

Een vliegenier vliegt over Brielle, vele inwoners rennen de straat op om dit bijzondere object te zien.

Een varensgezel te Brielle wordt wegens diefstal van 5 flessen port veroordeeld tot f 20,-- boete

42

of 10 dagen hechtenis.

De bewoners van het Asyl worden ter ere van de herdenking 1813 - 1913 onthaald op vlees, sigaren en kleingoed.

December

Bij een ringrijderij op het Maarland zakt de publieke tribune in, slaat een paard op hol en raken verschillende mensen gewond.

Melkboer Van Heyzen aan het Maarland heeft een strop: een koe verslikt zich in de voederbieten en stikt.

De heer M.L. Veenenbos, wethouder te Brielle, wordt benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Mevrouw Van Andel plaatst de eerste steen van het nieuwe Gasthuis.

Dokter De Snoo jubileert, hij is 25 jaar werkzaam als arts in Brielle.

KRONIEK 1943

Januari

De winterhulpcollecte is weer bezig.

Per hoofd van de bevolking 1 liter taptemelk per week.

In Brielle worden 3 woningen in beslag genomen ten behoeve van leden van de Organisation Todt. 's Morgens krijgen ze de mededeling, dat 's avonds de huizen leeg moeten zijn.

Muziekvereniging De Volharding repeteert voortaan in het café van de heer Staans te Oostvoorne.

Brinio geeft haar jaarlijkse gymnastiekuitvoering in de Doelen.

Verloren: een zwarte politiecape, gaande van Maerland naar Hossebos, vinder wordt in eigen belang geraden zich bij de politie in Brielle te melden.

Te Vierpolders kunnen voor kinderen tot 3 jaar vitamine tabletten worden afgehaald.

Februari

Op het eiland Voorne worden verscheidene mensen opgepakt, ze zijn betrapt bij het luisteren naar de Engelse radiozender.

In Tinte zijn brandbommen gevallen, de schuur van de boerderij Kerkzicht brandt geheel af.

De RHBS wordt gesloten, in de hogere klassen zijn geen jongens meer aanwezig uit angst voor razzia's.

44

De strijd om Stalingrad wordt gestaakt.

In hotel De Nymph wordt een lezing gegeven, het onderwerp is: "Eenheid tegen het bolsjewisme".

In Tinte onderzoeken een paar jongens een niet ontplofte brandbom, de bom gaat alsnog af en één der jongens komt om.

Maart

De Brielse bevolking wordt gestraft, vanwege sabotage aan auto's van de Organisatie Todt, ieder moet om 8 uur binnen zijn.

Bommen vallen op Brielle, een groot aantal slachtoffers valt te betreuren.

In Duitsland wordt de totale mobilisatie afgekondigd.

Het vleesrantsoen wordt verlaagd tot 25 gram per persoon, per week.

Dokter Joppe herdenkt het feit dat hij 12,5 jaar praktijk uitoefent te Brielle.

Leerlingen van de O.L.S. te Zwartewaal houden een tentoonstelling van hun in bloei gekomen hyacinten.

April

J. v.d. Veer, briefbesteller, is 25 jaar in dienst bij de PTT.

In Zwartewaal wordt een afdeling EHBO opgezet.

In Brielle wordt de keuring van trekhonden gehouden op de stadswerf aan de Dijkstraat.

Beroepsleden van het Nederlandse leger moeten zich weer in gevangenschap begeven.

Slecht weer rond Den Briel, storm en hoog water, de veerpont Rozenburg-Brielle slaat om.

Kappers, artsen en wijkverpleegsters komen in aanmerking voor extra zeep.

Mei

Alle mannen tussen de 18 en 35 jaar moeten zich melden bij de arbeidsbureaus.

Radio's moeten ingeleverd worden.

Het strand van Rockanje wordt tot militair gebied verklaard, het betreden is ten strengste verboden.

In het distributiekantoor aan de Brielse Venkelstraat breekt brand uit, er is veel waterschade.

De kaaidam in Den Briel wordt door de weermacht voor alle verkeer afgesloten.

De zweminrichting in de Molenvest wordt weer voor publiek opengesteld.

Een wagenshuur aan de Rattedijk te Vierpolders brandt geheel af.

Juni

Het carillon is voor het laatst bespeeld, de klokken worden verwijderd.

Ook de reserve-officieren moeten terug in krijgsgevangenschap.

Bij een groot luchtgevecht boven Oostvoorne worden 2 vliegtuigen neergehaald.

46

De Nieuwe Brielse Courant verschijnt nog maar 1 keer per week.

De organist Feike Asma geeft een concert in de Catharijnekerk.

De RTM neemt conductrices in dienst.

Juli

De Brielse arts, Dr. Schep, wordt opgepakt en naar Amersfoort gestuurd.

De RHBS wordt door de Duitsers in beslag genomen.

Hitler en Mussolini komen bijeen in Noord-Italië.

De werkstukken van de leerlingen van ambacht- en machinistenschool kunnen door het publiek bekeken worden.

Gymnastiekvereniging WIK te Oostvoorne geeft een uitvoering.

Augustus

In het Luxor theater te Brielle draait de film "Alles draait om Nixi".

Naar in krijgsgevangenschap verkerende Nederlandse militairen kunnen briefpakjes gestuurd worden.

De geallieerden verdrijven Italiaanse en Duitse troepen van Sicilië.

Melk- en drinkwater moeten in Den Briel worden gekookt, vlektyfus steekt hier en daar de kop op.

In Zwartewaal wordt zwemmen en baden in de haven verboden.

Rantsoenen kerf-, shag- en pruimtabak zijn voortaan 20 gram.

September

Italië capituleert.

De schelpenzuiger Marie wordt beschoten, 4 mannen raken gewond.

In verband met de voedselvoorziening der dieren worden eikels, beukenootjes en kastanjes ingezameld.

Het "hele" suikerrantsoen blijft beschikbaar dankzij een voorspoedige oogst.

Het waterverbruik te Brielle moet met 15% verlaagd worden.

Oktober

De landwacht verandert in landstorm, men krijgt een geweer en meer bevoegdheden.

Door de verduistering verongelukt een man te Brielle.

Vereniging Badhuis Den Briel houdt haar jaarvergadering.

Ds. Hooykaas, predikant te Brielle, neemt afscheid.

De verduistering in Brielle wordt strenger gecontroleerd.

Laatste mogelijkheid om ongestraft de radio in te leveren.

November

Te Oostvoorne wordt een varken verkocht voor Fl. 2.100,--.

Er wordt deze maand veel gestolen, onder meer 2 fietsen, een varken, konijnen en een bok.

In Den Briel kan weer gratis ingeënt worden tegen difterie.

WRW speelt tegen Oud-Beyerland, ze winnen met 4-3.

December

De heer W.F. van der Hoff wordt benoemd tot burgemeester van Brielle en Oostvoorne.

1,5 Pond dikke speculaas voor f 1,54 plus het inleveren van 250 gram margarine, 250 gram suiker en 7 bloembonnen.

Bij de familie Egter van Wissekerke worden 11 Tartaren ingekwartierd.

Kolenboer Kruyt loopt, door het donker misleid, de haven in.

De zoon van de nieuw benoemde burgemeester van Den Briel sneuvelt aan het Oostfront.

Het extra rantsoen voor december per persoon: 1/4 fles olie, 1 pond stroop en 1 ons suikerwerk.